

DÉRI DIÁNA

A VILÁGJÁRVÁNY OKOZTA EDZŐI KIHÍVÁSOK A NŐI LABDARÚGÁSBAN

THE AFFECT OF CORONAVIRUS PANDEMIC ON CHALLENGES OF COACHES WOMEN'S FOOTBALL

*Eszterházy Károly Katolikus Egyetem
Neveléstudományi Doktori Iskola*

Absztrakt

A társadalomtudományi kutatások gyakran vizsgálják az edző pedagógiai szerepét, illetve a sportoló-edző kapcsolat kérdéskörét (Giacobbi és mtsai. 2002, Myers és mtsai. 2005, Poczwadowski és mtsai. 2006, Trzaskoma-Bicsérdy és mtsai. 2007, Gyömbér és mtsai. 2012, Kiss és mtsai. 2018). Ugyanakkor nem található olyan tanulmány, amely kifejezetten a női labdarúgást tekintve elemezné ezt a relációt. Jelen tanulmány azt kívánja bemutatni a női labdarúgásra vetítve, hogy ez a korábban ismeretlen helyzet, amely a koronavírus-világjárvány következtében alakult ki, milyen hatással volt az edzők és a sportolók viszonyára, és válaszként milyen új módszereket kellett az edzőknek alkalmazniuk. A felderítő kutatás eredményessége szempontjából a legcélszerűbb a kvalitatív kutatási módszerek (interjúk és dokumentumelemzés) alkalmazása volt. A megkérdezettek (n = 5) legalább 10 éve a női labdarúgásban vezetői pozíciót betöltő személyek. A járvány új kihívás elé állította az edzőket, a legfőbb feladatot az edző-sportoló közötti kötődés, valamint a játékosok motivációjának fenntartása jelentette, aminek következtében még jobban felértékelődött az edző pedagógiai nézete, tudása és gyakorlata. Indokolt lehet a jövőben olyan pedagógiai továbbképzés megszervezése, ahol az edzők szakszerű segítséget kaphatnak, hogyan kezeljenek ilyen helyzeteket.

Kulcsszavak: edzők pedagógiai tevékenysége, edző-sportoló kapcsolat, női labdarúgás, koronavírus-világjárvány

Abstract

The pedagogical role of the coach and the athlete-coach relationship are often examined (Giacobbi et al 2002, Myers et al 2005, Poczwadowski et al 2006, Trzaskoma-Bicsérdy et al 2007, Gyömbér et al 2012, Kiss et al 2018). However, there is no study that specifically analyzes this relationship in terms of women's football. This study intends to demonstrate, in relation to women's football, how this previously unknown situation, which arose as a result of the coronavirus pandemic, has affected the relationship between coaches and athletes and what new methods coaches have had to use in response. The most appropriate tool for the effectiveness of the research was the application of exploratory qualitative research methods (interviews and document analysis). Interviewees (n = 5) have been in leadership positions in women's football for at least. athlete attachment and player motivation, which further enhanced the coach's pedagogical view, knowledge and practice. It may be appropriate to organize further pedagogical training in the future where coaches can receive professional help on how to deal with such situations.

Keywords: pedagogical activities of coaches, coach-athlete relationship, women's football, coronavirus pandemic

Bevezetés

Ismert, hogy a tehetség kibontakoztatásához szükség van az edzés feltételeinek és a sporttudományos háttérnek a biztosítására, azonban mindezek mellett alapvető a versenyző összetett és tudatos pedagógiai felkészítése is (Gombocz 2004). A pedagógushoz hasonlóan az edzőnek is kiemelkedő szerepe van az adottságra épített sokoldalú fejlesztés megvalósításában (Istvánfi 2005). Az edző többszörösen is érintett a nevelőmunka sikerében: egyrészt személyének mint a követhető-követendő értékes személyiség példája kell megjelennie, másrészt pedig pedagógiai szakmai tudásának alkalmasnak kell bizonyulnia a szociális tényezők pozitív befolyásolására és a hatékony feladatállításra (Gombocz 1997).

Az utánpótlássportban tevékenykedő edző feladatait alapvetően két nagy területre bonthatjuk: nevelési és sportszakmai (Kanczler és Nagykáldi 2008). A sportoló életkorának előrehaladtával ugyan a sportszakmai feladatok kerülnek előtérbe, de ez nem a pedagógiai feladatok eltűnését jelenti, hanem azok átalakulását (Bognár és Kiss, 2020). A teljesítménycsökkenés és személyiségfejlesztés szoros kölcsönhatásban állnak, hiszen a személyiség pozitív irányú változása befolyásolja a sportteljesítményt, míg a teljesítménynövelés fejleszti a személyiséget (Bíróné 2004).

Megoszlik annak megítélése, hogy az edző tevékenységének mely szegmense váljon hangsúlyosabbá. Vannak olyanok, mint pl. John Wooden – az első olyan kosárlabdázó, aki bekerült a Kosárlabda Hírnév Csarnokába játékosként és

edzőként is –, akik többre értékelik a tanítást, az edzéseket, mint magukat a mérkőzéseket, a győzelmeket (Wooden 1997, Gallimore és mtsai. 2004). Ugyanakkor a sportszakember munkája sport- és eredménycéloknak rendelődik alá. Varga és mtsai. (2018a) szerint az edzők teljesítményközpontúsága minden más elvet, értéket felülír. A magyar labdarúgó-akadémiákon dolgozó edzők magas elemszámú vizsgálatából is az derült ki, hogy sokan közülük a pedagógiai értékek jelentőségéről beszélnek, azonban a gyakorlat során már nem feltétlenül ezt az elvet vallják (Bognár és Csáki 2020). Az ő esetükben a legfőbb cél inkább a győzelem elérése, amely miatt akár a pedagógiai értékeket is képesek háttérbe szorítani (Varga és mtsai. 2018b). Az eredményesség középpontba állítása kifejezetten ellentétes az utánpótlássport céljaival. A győzelem folyamatos túlértékelése által a sportolóra olyan nyomás hárul, amely lelki bizonytalansághoz, a motiváció csökkenéséhez, sérüléshez vagy akár korai kiégéshez is vezethet (Gyömbér és mtsai. 2012).

Elméleti háttér

A pedagógiai eszközök, módszerek és célok meghatározása, kijelölése és tervezése azonban mindenkor szükséges a sportcélok megvalósítása érdekében (Kis 2003). A célok elérése érdekében figyelembe kell venni a sportoló érzelmi és szociális tulajdonságait, igényeit is. Révész és mtsai. (2007) eredményeik alapján egyetértettek Ranschburg Jenővel (2004), aki szerint a tehetséges gyerekek differenciált oktatási tematikát és módszereket igényelnek annak érdekében, hogy képességeiket megfelelően kibontakoztathassák. A pedagógiai tervezés, kommunikáció, kiválasztás és tehetséggondozás együttes szerepét hangsúlyozták. Ennek megfelelően az edzőnek nemcsak személyre szabott edzéstervet, hanem szinte személyre szabott pedagógiai kommunikációt kell alkalmaznia.

Az edző tehát a folyamatos és szakszerű fejlesztési-nevelési tevékenysége során komoly pedagógiai funkciót is betölt az edzések és mérkőzések alatt. Az edző kimagasló pedagógiai szerepe megmutatkozik a fiatal sportolók megismerésében és útjuk tervezésében, illetve annak sikeres végrehajtásában. Révész és mtsai. (2007) pedagógusnak tekintik az edzőket munkájuk jellege és célja alapján, mivel tudatosan és célirányosan irányítják a fiatal sportolók tevékenységét.

Bábosik (1993) szerint csak olyan akciókat tekinthetünk a nevelési folyamat funkcionális részeinek, tehát tényleges nevelési akcióknak, amelyek a magatartás és a tevékenység formálását szolgálják. A nevelés intézményeiben folyó nevelőmunka (történjen az akár egy labdarúgó-akadémián) tehát akkor tekinthető a nevelési folyamat funkcionális részének, ha a kognitív és affektív szféra, s mindenekelőtt a jellem is fejlődik, s ezáltal értékes szokások alakulnak ki.

Ismert, hogy a sportolás kiválóan fejleszti a fiatalok szocializációját, mely során elsajátítják a közösségi viselkedés normáit. Pedagógiai szempontból a csapatsportágak – jellegükből kifolyólag – további fejlesztési lehetőségeket kínálnak. A kölcsönös függőség olyan élethelyzeteket teremt, amelyek az egyéni

sportágak esetében ritkábban fordulnak elő. A fejlődés feltételei között megjelenik az együttműködés, amelynek hatékonyan kell működnie az edző-sportoló, sportoló-sportoló, sportoló-csapat kapcsolatában.

Az edző-sportoló kapcsolatban értelemszerűen kiemelt szerepe van a pedagógiának (Gombocz 2004). Az edző-sportoló kapcsolat minősége rendkívül fontos, hiszen nagy hatással van a sportági eredményességre (Giacobbi és mtsai. 2002, Myers és mtsai. 2005, Poczwadowski és mtsai. 2006, Gyömbér és mtsai. 2012). A sportsiker meghatározó tényezője tehát az egymásra utalt edzői és sportolói személyiség együttműködése. Ebben a folyamatban meghatározó, hogy az edző milyen személyiségjegyekkel, viselkedés- és magatartásformákkal, illetve kommunikációs képességgel bír, azonban az edzővel szemben támasztott elvárások közül kiemelkedik a szakmai felkészültség mellett a pedagógiai rátermettség. A pedagógiai képzettség részeként pedig mind az elméleti, mind pedig a gyakorlati ismereteket is megfelelően kell tudni alkalmazni.

A jó edző-sportoló kapcsolat nagymértékben befolyásolja az adott sportág mellett történő elköteleződést is (Coakley 2004, Platts 2012). Az emocionális kötődés hiánya fiatal életkorban nagyban hozzájárulhat a sportolás abbahagyásához (Varga 2017).

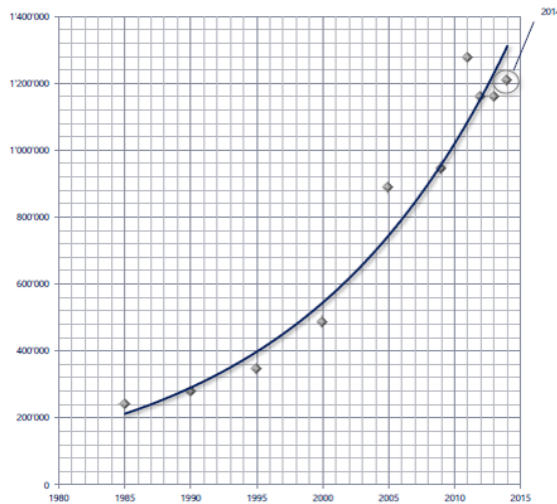
Gyömbér és mtsai. (2012) szerint fontos, hogy ne csak sportolóként, de emberként is foglalkozzanak az edzők az adott sportolóval. Érdeemes az edzőknek szem előtt tartani, hogy a fiatal labdarúgók igénylik a sporton kívüli tevékenység-szférákban is a segítségüket, és nemcsak a szakmai munkáért felelős személyt látják az edzőjükben (Kiss és mtsai. 2019).

Az edzőnek nem kizárólag sportszakmai, edzéselméleti és élettani szempontból kell tehát figyelemmel kísérnie az eredmények alakulását, legalább ennyire lényeges a fiatal sportolók nevelése is. Az edzők pedagógiai tevékenysége nem csupán néhány mérkőzést befolyásol, de hosszú távon is komoly befolyással bír a sportoló pályafutásának alakulására, vagyis az edző-sportoló viszony meghatározó tényező a sportoló jelenét és jövőjét tekintve is (Trzaskoma-Bicsérdy és mtsai. 2007, Kiss és mtsai. 2018). Azt is mondhatjuk, hogy a nevelők valamilyen módon végigkísérik mindenki életét, és ezt minden edzőben fontos tudatosítani.

A tanulmány célja

A fentiek is igazolják, hogy az edző pedagógiai szerepét, illetve a sportoló-edző kapcsolat kérdéskörét gyakran vizsgálják kutatások. Ugyanakkor nem található olyan tanulmány, amely kifejezetten a női labdarúgást tekintve elemezné ezt a kérdéskört.

Giulianotti & Robertson már 2004-ben megállapította, hogy a női labdarúgás fejlődik a világon a leggyorsabban. Déri (2016) megerősítette hazánk viszonylatában, hogy a női labdarúgók száma dinamikusabban nő, mint a férfiaké. Mégis napjainkig a szakág vizsgálata jellemzően csak természettudományi aspektusból történik.

1. ábra: Az igazolt női labdarúgók száma 1985–2014

Forrás: <http://www.uefa.com>

A kutatás másik relevanciáját a koronavírus-világjárvány adja. A járványügyi veszélyhelyzet és annak következményei mindenki részéről rendkívüli felelősségtudatot kívántak, azonban a sportszakembereknek kiemelt gondossággal kellett eljárniuk mindennapi munkájuk során is, figyelmet fordítva a sportszakmai munka biztosítása mellett a sportolók és rajtuk keresztül családtagjaik egészségének megővésére is. A helyes megoldás megtalálása nehéz kihívás elé állította a labdarúgóedzőket, amely problémát fokozta a sportág kontakt jellege. A sportágak osztályozását kontakt jellegük szerint az Országos Sportegészségügyi Intézetnek a sportorvosi alkalmassági és szűrővizsgálatokról szóló szakmai útmutatója tartalmazza (OSEI 2020).

Jelen tanulmány célja annak bemutatása, hogy a női labdarúgásban a járványhelyzet milyen hatással volt az edzők és a sportolók viszonyára, és válaszként milyen új módszereket kellett az edzőknek alkalmazniuk.

Anyag és módszer

Egy kutatási módszer adekvát alkalmazása a kutatási céloktól és a megfogalmazott kérdésektől függ (Locke 1989). Jelen kutatás eredményessége szempontjából a legcélszerűbb a kvalitatív kutatási módszerek (interjúk és dokumentumelemzés) alkalmazása volt, amelyek során szisztematikus és átfogó elemzési folyamatról beszélhetünk (Szabolcs 1999). Az interjúkészítés választásának oka az volt, hogy ez a módszer lehetővé teszi számunkra, hogy mások tapasztalatain keresztül vizsgálódjunk (Seidman 2002). Az interjú pontos és részletesebb eredményt hoz az adott probléma felderítése és megismerése céljából (Bognár, 2004).

Hazánkban kiemelt szerepe van a sportakadémiai rendszernek a labdarúgók tehetséggondozásában. A sportakadémiák a minőségi utánpótlás-nevelést biztosító képzési rendszerben gondoskodnak az akadémiai növendékek felkészítéséről, versenyeztetéséről, és segítséget nyújtanak a tankötelezettség teljesítése és az élsport összehangolásában.

A sportakadémiákról szóló 303/2019. (XII. 12.) Korm. rendelet meghatározta, hogy labdarúgás sportágban legfeljebb 10 sportakadémia lehet. Ezen sport-szervezeteknek vállalniuk kell a működési követelmények biztosítását, a közneveléssel összefüggő feladatok ellátását és a sportpolitikáért felelős miniszter által meghatározott sportakadémiai minőségbiztosítási rendszerben foglalt követelményeknek való megfelelést. A 10 államilag elismert labdarúgó-sportakadémia közül 2021-től 6 működtet női szakágot.

A mintaválasztás fontos szempontja volt, hogy a kutatás során a szakág elfogadott, tapasztalt és eredményes szakemberei kerüljenek bevonásra. A megkérdezettek legalább 10 éve a női labdarúgásban vezetői pozíciót betöltő, ugyanakkor eltérő feladatkörrel bíró személyek. Így kívántuk biztosítani, hogy a kutatás több oldalról alátámasztott eredményt hozzon. Az előzőek alapján a mintába (n = 5) kiválasztottak az alábbi személyek közül kerültek ki:

- korábbi szövetségi kapitány, a magyar labdarúgás első női UEFA pro-licences edzője, női akadémiai szakmai igazgató, testnevelő tanár, közel 30 éves edzői tapasztalattal (M. E.),
- korábbi szövetségi szakágvezető, UEFA „B” licences edző, női akadémiai igazgató, több mint 20 éves szakmai tapasztalattal a női labdarúgásban (J. A.),
- korábbi szövetségi szakágvezető, klubvezető, jogász, közel 20 éves szakmai tapasztalattal a női labdarúgásban (D. A.),
- női akadémiai vezető tehetségkutató, több mint 10 éves szakmai tapasztalattal a női labdarúgásban (H. A.),
- női elitközpont-vezető, U14-es edző, több mint 10 éves szakmai tapasztalattal a női labdarúgásban (O. Z.).

Az interjúalanyok számára, akiknek az élete összefonódott a női labdarúgással, nyílt végű kérdéseket (n = 5) tettünk fel, hogy saját maguk fejezhessék ki a témával összefüggő gondolataikat, tapasztalataikat és véleményüket. Az interjúk során a kérdéskör minél alaposabb megismerésére törekedtünk annak érdekében, hogy előremutató megoldások, a jövőben segítségként használható gondolatok és elképzelések kerüljenek felszínre.

Az interjúk az alábbi kérdéssor mentén kerültek felvételre:

1. Véleménye szerint melyek a tehetséggondozás folyamatát leginkább befolyásoló fő tényezők, és ezek között milyen szerepet tölt be az edző?
2. Véleménye szerint melyek egy jó edző fő feladatai?
3. Hogyan befolyásolta az edző munkáját a járványhelyzet?
4. Véleménye szerint hogyan jellemezhető az edző-sportoló kapcsolat a sikeres együttműködés érdekében?
5. Milyen hatással volt a járvány az edző-sportoló kapcsolatra?

Az interjúk mellett a dokumentumelemzés (minisztériumi körlevél, szövetségi határozatok) módszerét vettük igénybe. Ezen keresztül olyan kérdésekre is választ reméltünk, hogy az edzők milyen külső segítséget, iránymutatást kaptak a helyzet megoldásához, és tudvalevő, hogy egy szövegben előforduló témák analizálására a legalkalmasabb, kevésbé kötött, értelmezésen alapuló módszer a tartalomelemzés (Szabolcs, 1999).

Eredmények

Az edző szerepe a tehetség gondozás folyamatában

A megkérdezettek úgy gondolják, hogy a sportban az egyik legkritikusabb pont a tehetségek felismerése, illetve azonosítása. A folyamatot nagyban befolyásolja a helyes módszerek megtalálása, amelyeket jól alkalmazva a megfelelő fejlesztést kaphatják a kiválasztott tehetséges sportolók.

A tehetséges sportoló nem az átlag, ezért a vele való foglalkozás sem lehet átlagos. Az interjúalanyok egyöntetűen kiemelték ebben a folyamatban az edzők szerepét, amely tulajdonképpen főszerep.

„A tehetség gondozás első (talán legfontosabb) mozzanata a tehetség felfedezése, illetve felismerése. Ebben óriási szerepe van az edzőnek. Amennyiben az edző – véleménye szerint – tehetséges játékost »talál«, a kérdés, hogy mit tud vele kezdeni. Amennyiben az ő szakmai és pedagógiai tudása esetleg nem elég alapos (és ezt be is látja), akkor a tehetségesnek ítélt játékost a megfelelő helyre kell hogy irányítsa, ahol jó körülmények között, képzett szakemberek foglalkoznak a sportolóval és a »rendszer« garantálja a megfelelő fejlődését.” (H. A.)

„... lényeges, hogy az edző képes legyen az egyéni képességekhez igazított differenciált módszerek alkalmazására a különböző sporttudományi területek bevonásával.” (J. A.)

Az edző több mint vezető, képesnek kell lennie arra, hogy a fejlődéshez szükséges alapelveket tisztázza, és azt, hogy ezt milyen célkitűzéssel, követelményrendszerrel párosítja, hogy képes legyen közösen a sportolóval hatékonyan tenni a teljesítményt. Egy-egy korcsoportot vizsgálva lehetnek eltolódások, de összességében az edző személyiségét, az edzői példamutatást tartják a leginkább meghatározónak.

„Az edző személye túlmutat a sporton, mintát ad, célt fogalmaz meg, példaképet jelent.” (O. Z.)

„Az edző mint pedagógus szerepe ebben a folyamatban döntő, nem beszélve korunk azon kihívásairól, hogy sok esetben a klubnak, a csapatnak a család szerepét is be kell töltenie.” (M. E.)

Az edzőnek ismernie kell azon jellemzőket, amelyek a tehetség felismerését segítik: motiváció, kreativitás, intelligencia, adottság, képesség, készség, szociális viselkedés. A tehetség kibontakoztatásához szükséges alapfeltételek (erőforrások, környezet, eszközök, infrastruktúra) mellett a kulcs maga az edző személye, személyisége, aki hatást tud gyakorolni az oktató-nevelő munkájában a gyerek személyiségére, jellemére, segíti az önmegvalósításban, a benne rejlő adottságok, képességek maximális kiteljesedésében.

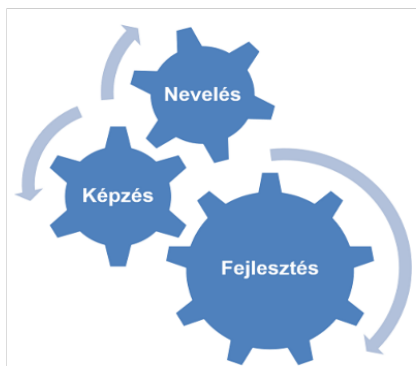
„Az edző személyisége és hozzáállása a kulcs a tehetséghez, a saját belső motivációjának kivetítése, példamutatása a sportágra iránti elkötelezettségében, alázatban mind-mind meghatározza a tehetséges sportoló belső motivációját és annak hosszabb távú fenntartását.” (M. E.)

Az edző fő feladatai

Az edző legfontosabb feladata, hogy kereteket, egyértelmű szabályokat alkotva, ezáltal biztosságot és következetességet teremtve hagyja érvényesülni a tehetség kreativitását. Egyénre szabott célokkal, differenciált, kihívást jelentő feladatokkal, komplex módon építi a sportoló személyiségét, mentalitását, kognitív és fizikai képességeit.

„Egy labdarúgásban/csapatsportágban dolgozó edzőnek ezenkívül az együttműködés, csapatszellem, szociális képességek kialakítása is fontos feladata anélkül, hogy a tehetséget korlátok közé szorítsa.” (M. E.)

Edző legfontosabb feladatai

- ✓ Egyénre szabott célok
 - ✓ Differenciált feladatok
- ✓ Komplex személyiség-építés
 - ✓ Együttműködés
- ✓ Csapatszellem kialakítása
 - ✓ Szociális képességek kialakítása

2. ábra: Az edző legfontosabb feladatai (saját szerkesztés)

Egy jó edző sokkal inkább pedagógus, és ha kell, szülő egyben. Nevel, képez, fejleszt. A megkérdezettek kiemelték még az edző legfontosabb személyiségjegyei közül a rugalmas szemléletmódot és a váratlan helyzetekhez történő magas szintű alkalmazkodóképességet.

„Empátiára van szüksége az edzőnek, hogy figyeljen a sportoló szükségleteire, megértse a háttérben ható motívumait. A monotonitás fásultsága is így kerülhető el, hiszen ez folyamatos alkalmazkodást igényel. A szakmai igényesség és emberi tényezők mellett fontos, hogy az edző higgyen a sportolójában. A versenysport, az élsport folyamatos alkotómunka, amit együtt alakít játékos és edző.” (J. A.)

Az akadémiai rendszer nagy előnye, hogy az edző lényegesen több időt tölt a játékosokkal, mint a hagyományos klubfutballban, és nemcsak a megnövekedett edzésszám miatt, de a közös étkezések vagy a speciális szakembereknél töltött hosszabb idő okán is. Ez lehetőséget ad a megismerésre, a nagyobb empátiára, a mélyebb információkra épülő kapcsolatra.

„Az edzőnek tudnia kell »összeraknia« a saját csapatát, és ennek alapja nemcsak a játéktudás, de a labdarúgók személyisége is.” (D. A.)

Ide kapcsolódik a megújulás képessége is, amely szintén nagyon nagy hangsúlyt kaphat egy edzői megítélésnél. Folyamatosan kell képeznie magát, lépést kell tartania a sporttudomány fejlődésével, valamint a generációs különbségek kihívásaival.

„A világ fejlődik. Nekünk is muszáj követni. Új trendek, edzésmódszerek, kiegészítők bukkannak fel, szinte havi rendszerességgel. Ezeket meg kell ismerni, meg kell tanulni. Egyáltalán tudni illik róluk, hogy már léteznek. Lehet, hogy helyi szinten nem lehet mindet elérni és megvalósítani, mégis kell ismerni őket.” (J. A.)

Az előzőekben felsorolt alapértékek általános érvényűek ugyan, de nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a hangsúly a különböző életkorokban, képzettségi szinteken eltolódhat. Az edző fő feladatait mindig meghatározza, hogy milyen korosztállyal foglalkozik.

A sportolók életében, főleg fiataloknál az edzőnek jut a legközvetlenebb szerep, aki nevelő is egyben, azaz a sportági készségeik fejlesztése mellett a gyerek személyiségét is formálja. Az életkori sajátosságok figyelembevételével igyekszik erősíteni a sporthoz való kötődést és megszilárdítani a belső motivációt. Ezért az edzőn nagy a felelősség, ezért nagyon fontos, hogy mit közvetít, és hogyan irányít.

„Miközben a szakmai felkészültség és a pedagógiai érzék fontossága megkérdőjelezhetetlen, az edző »feladata« elsősorban az, hogy a játékosai számára példaképpé váljon.” (O. Z.)

Az edző-sportoló kapcsolat

A sportág iránti elköteleződés egy sarkalatos pont, mivel sokszor csak az együttműködés, a közös perspektíva és érték tart irányt a folyamatban. Ugyanakkor fontos szem előtt tartani, hogy egy fejlődésben lévő sportoló akkor „érik be”, ha az edző bízik benne. Edzőként keretet ad, stabil támaszt, de hagyja, hogy a sportoló maga csinálja.

„Mint minden emberi kapcsolatban, az edző-sportoló kapcsolatban is ingadozik egyfajta »érzelmi« közelség, de kulcsfontosságú, hogy az edző tud-e kapcsolódni a sportolóhoz, tud-e teret adni annak, hogy kibontakozzon.” (J. A.)

„A közösen megfogalmazott célok a sportoló belső motivációját is növelik, az élmények, a kudarcok és sikerek közös megélése, a fejlődés és fejlődési út egyértelműsége pedig közelebb viszik egymáshoz az edzőt és versenyzőjét.” (J. A.)

„A sikeres együttműködés alapja a kölcsönös tisztelet, ahol közös cél(ok) mentén az edző ki tudja alakítani a sportoló belső motivált-ságát, tudatossá neveli, és önmagát eszközként tekinti a játékos és csapata fejlesztésében.” (M. E.)

Az az igazán jó edző, aki a tiszteletet szakmai tudásával, következetességével, korrektségével tudja megteremteni.

„Fontos, hogy a játékos tisztelje az edzőjét, aki viszont adott esetben partnerként tudjon tekinteni a játékosra. Az edző a tiszteletet szakmai tudásával, következetességével, korrektségével tudja megteremteni. Semmiképp nem a hangjával.” (H. A.)

Ezek mellett nagyon fontos a bizalmi viszony, amely nélkül magas színvonalú közös munka nem képzelhető el. Az utánpótláskorú labdarúgók esetében, különösen a fiatalabb korosztályok esetében, feltétlenül ide kell kapcsolni a szülőket is. Nemcsak a sportolónak, de a szülőnek is bíznia kell az edzőben, hogy képes lesz jó teljesítményt kihozni a játékosból.

A járványhelyzet hatása

Amikor a járványhelyzet hatását vizsgáljuk, akkor 2 szakaszra kell bontani az eltelt időszakot a feladatok és az alkalmazott módszerek szempontjából.

2020. március 16-án függesztette fel a Magyar Labdarúgó Szövetség (a továbbiakban: MLSZ) a bajnokságokat. Az első a tavaly márciustól a nyári felkészülések megkezdése terjedő időszak, amikor közös edzéseket nem lehetett tartani.

Erre leginkább az jellemző, hogy az edzők új helyzettel szembesültek, amelynek megoldására nem álltak készen minták. Kiszolgáltatottságot, folyamatos bizonytalanságot, feszültséget, megoldhatatlan feladatokat, kiszámíthatatlanságot hozott a járványhelyzet.

A labdarúgás az érzékelés-döntéshozatal-kivitelezés láncolata (Double Pass (2015)). A legösszetettebb szakmai feladatok egyike az volt, hogy ezeket bármilyen formában kivitelezhessék. Előtérbe kerültek az egyéni foglalkozások, amelyekhez a „közvetítő eszköz” a közösségi média lett. Nagyobb hangsúlyt kapott az egyéni technikai képzés. Egyénenként olyan feladatokat kellett összeállítani, amelyek megfeleltek az adott játékos képzettség szintjének.

„Nagyobb hangsúlyt kapott az egyéni technikai képzés a sok zsonglírozó feladattal, amelyekből versenyeket is tudtunk szervezni, ezzel életben tartva a sportban fontos versenyszellemet is.” (O. Z.)

Az edzőnek a felkészítés során részfejlesztési területeket kell meghatározni: technikai, taktikai, fizikális, mentális. Ebből a felkészítésből leginkább a fizikális és a mentális területek fejlesztése maradt meg. A feladatok legtöbbször stabilizációs, koordinációs és erőnléti feladatokból állt, ami egy idő után rendkívül monoton, és nem a futball valódi hangulatához illeszkedő. Ezért rendkívül fontos volt a játékosok mentális erejének fenntartása, növelése. Nagy hangsúlyt kaptak a nevelési feladatok. El kellett nyerni a játékosok támogatását és lelkesedését.

„Az oktató-nevelő munkában az online módon végzett feladatkiosztás, a nem személyes »oktatás« még szinten tartáshoz sem elegendő, a nevelés részét tekintve talán csak az önállóságra, tudatosságra nevelést és az egyéni felelősség kialakítását lehet pozitív hozadékként megemlíteni.” (M. E.)

A tapasztalatok alapján a motivációt és a koncentrációt volt a legnehezebb fenntartani az adott időszakban. Az elszigetelődés, a csapat és a közösség hiánya sok sportolónál vezetett motivációs problémákhoz. A játékosok egy része más irányba fordult, máshol keresett szórakozási vagy akár sportolási lehetőséget. Ebben a folyamatban az edzőkön nagy felelősség volt.

„Volt, akiről már a pandémia elején le kellett mondani, mert ezen játékosok a játék örömeért, a csapathoz való tartozás élményéért futballoztak, és ezt teljesen elvesztették.” (J. A.)

„Azokból a csapatokból, ahol az edzők jó közösséget formáltak, kevesebb játékost veszített a szakág, mint azokból, ahol az edzések megtartásán, a mérkőzések lejátszásán volt korábban a hangsúly.” (D. A.)

Döntő szerepe volt tehát annak, hogy az adott edző korábban milyen kapcsolatot tudott kialakítani a csapata játékosaival, mennyire karizmatikus, motiváló.

Azaz döntő, hogy milyen az edző személyisége. A megkérdezettek véleménye szerint ezek az online feladatok a szintfenntartás céljait elérték, de összességében nagyban visszavetették a játékosok és legfőképp a csapat teljesítményét visszatérésük után. Ez az időszak – az életkorokhoz alkalmazkodva – a korábbinál intenzívebb elméleti képzésre is lehetőséget adott. Elméleti képzés alatt értendőek a taktikai képzések éppúgy, mint az ismerkedés a labdarúgás történetével. Bár a kapott válaszok alapján ez utóbbi nem tekinthető általános jelenségnek.

A második szakasz, amely az őszi idényt és a téli felkészülést foglalja magába, már edzésekkel, mérkőzésekkel telt. Ez az időszak, a kötelező óvatosság mellett, azért közelített a normálhoz. Ekkor az okozott nehézséget az edzőknek, hogy egyre több lett a hiányzó, létszámban és minőségben is pótolni kellett játékosokat. A stabilitás, a biztonság, a nyugodt felkészülés hiánya megmutatkozott a játékosok teljesítményén is. Az MLSZ – a vizsgált dokumentumok alapján – segítő megoldásokat vezetett be, lehetőséget adott egyoldalú halasztásokra. A járvány alatt bebizonyosodott, mennyire fontos tényező a rugalmasság és az alkalmazkodóképesség, hiszen szinte folyamatos újratervezéssel kellett szembenézniük az edzőknek.

Olyan nehézségek is megjelentek, amelyek korábban magától értetődő rutin-ként működtek, mint például a közös étkezések.

„Ha egy csapat a bajnoki mérkőzésre a székhelyétől több száz kilométerre utazik, ahol a meccs után evidens lenne a kulturált, közös étkezés megoldása, erre gyakorlatilag nincsen lehetőség, hiszen zárva vannak az éttermek. Marad – jobb híján – a rendelt étel elfogyasztása az öltözőben vagy a buszban.” (D. A.)

Kiemelt hangsúllyal kell említeni a játékosok egészségügyi biztonságának kérdését. A korábbi edzői feladatok átrendeződését hozta magával a járvány olyan szempontból is, hogy megnőtt a játékosok egészségi állapota figyelemmel kísérésének jelentősége.

„A mai napig kevés tudható a koronavírus utóhatásáról, de az biztos, hogy a fertőzés megszűnése, a negatív teszt után is marad egészségügyi kockázat. Kiemelkedően fontossá vált tehát a visszavezetés folyamata, illetve ez alatt az állandó orvosi felügyelet, a rendszeres kontroll.” (D. A.)

Becslések szerint a női labdarúgó -utánpótlás legalább 25 százaléka elveszett a pandémia miatt, és ennek a pótlása hosszú évek munkáját igényli majd. Az edzői küldetés legnagyobb feladata lesz az, hogy a sok „elveszített” játékost visszahozza a sportágra.

A megkérdezettek azonos álláspontot foglaltak el abban a tekintetben, hogy az edző-játékos viszony összességében lazult. Az emberi kapcsolatokban, így az edző-sportoló relációban is folyamatosan ingadozik a kötődés, de ebben

az időszakban nagyon nehéz volt a korábbi szintet fenntartani, mert nagyon nehéz volt érdemben kommunikálni a játékosokkal. Hiába állt rendelkezésre a közösségi háló összes alkalmazása, csak azokat a játékosokat lehetett elérni, akik a járványhelyzet időszakán kívül is motiváltak voltak. Egyetlen interjúalany érzett pozitív előrelépést, fokozottabb kommunikációt bizonyos játékosok részéről, hogy jobban megnyíltak felé, és többször fordultak hozzá kérdéseikkel. Bár általánosságban ő is az edző-sportoló kötődés gyengülését tapasztalta.

Összességében elmondható, hogy a csapatszellemre romboló hatással volt a járványhelyzet, mivel a játékosok kapcsolattartása korlátozódott, kis csoportok alakultak ki, aminek következményeként bizonyos játékosok kirekesztetté váltak, de voltak olyanok, akik önszántukból vonultak háttérbe. Az edzők ezzel a jelenséggel már csak akkor szembesültek, amikor visszatértek a játékosok a felkészüléshez. Erre pedig nem voltak kellően felkészítve, mindenki az egyéni habitusából, személyiségéből kiindulva próbálta a legtöbbet kihozni a helyzetből.

„Én személy szerint nagyon szeretném, ha lenne egy olyan továbbképzés, ahol az edzők ezekről a dolgokról beszélhetnének, illetve szakszerű segítséget kaphatnának, hogy ezt hogyan orvosolják a jövőben.” (J: A.)

A dokumentumelemzés során a vilájjárvánnyal összefüggésben kiadott minisztériumi, illetve szövetségi dokumentumokat olyan szempontból tekintettük át, hogy azok közvetlenül az edzők munkáját mennyiben érintették. Megállapítható, hogy az iránymutatások, határozatok jellemzően adminisztratív, versenyszervezési és sportegészségügyi oldalról nyújtottak segítséget.

„Minden tiszteletem a játékosoké és a stábé, hogy ezeket a nehéz hónapokat, kudarcokat így végig szenvedtük együtt méltósággal.” (M. E.)

Megbeszélés, következtetés

A járványügyi helyzet a várható negatív egészségügyi következményekre figyelemmel alapos mérlegelés elé állította a női labdarúgásban dolgozó edzőket, hiszen a sportág kontakt jellege miatt mind a versenyrendszerben, mind pedig a versenyrendszeren kívül szervezett mérkőzések megtartását befolyásolta. A labdarúgásban tovább fokozta a kockázatot, hogy az egyes szereplők más (idegen) csapat, klub versenyzőivel is találkoznak.

Ebben a helyzetben kiemelten fontosak az edzőkkel kapcsolatos kutatások, hiszen ők azok, akik folyamatosan azon munkálkodnak az akadémiákon, a különböző utánpótláscsapatokban, hogy a lehető legmagasabb szintre fejlesszék a kezeik alatt lévő játékosokat, ugyanakkor a sportszakmai feladatokon túl korábban nem ismert kihívásokkal is szembe kellett nézniük.

Az interjúk során igyekeztünk kiemelni és csoportosítani azokat a nézőpontokat, amelyek minden interjúalany esetében felfedezhetőek voltak. Ilyen gondolati elem, hogy a labdarúgó és az edző viszonya bizalmi kapcsolat. Elmondható, hogy a járvány során még jobban felértékelődött az edző pedagógiai nézete, tudása és gyakorlata. Az edzők számára a legnagyobb feladatot a motiváció, illetve az edző-sportoló reláció fenntartása okozta. Ebben a helyzetben még inkább felerősödik az edzővel szemben támasztott elvárás, hogy érdeklődjön versenyzői sporton kívüli élete, tevékenységei iránt (McMullen és mtsai. 2020).

Valóban sok múlik azon, hogy milyen edző foglalkozik egy játékosal, mit képes kihozni belőle, és szakmailag mennyire tudja segíteni a fejlődését, hiszen kulcsszerepet töltenek be egy-egy sportoló életében (Trzaskoma-Bicsérdy és mtsai. 2007). A vizsgált időszakban azokból a csapatokból, ahol az edzők jó közösséget formáltak, kevesebb játékost veszített a sportág, mint azokból, ahol elsősorban az edzések megtartása, a mérkőzések lejátszása volt hangsúlyos.

Bognár és mtsai. (2020) is a szakmai tudás, felelősség és elhivatottság mellett elsősorban az edzők felelősségének, pedagógiai felkészültségének és kommunikációs képességének jelentőségét emeli ki. Ezek birtokában képesek olyan sportkörnyezet kialakítására, amely pozitív légkört biztosít és biztonságot nyújt a sportolónak (Morgan 2008). A járványhoz hasonló váratlan helyzetekben erre különösen nagy hangsúlyt kell fektetni.

A kutatás eredményei megerősítették, hogy a siker nem valósulhat meg az edző alapos pedagógiai tudása nélkül (Gombocz 2004; Biróné 2004; Csáki és mtsai. 2013, Déri 2015). Szintén alátámasztotta a kutatás azt, hogy nélkülözhetetlen egy kölcsönös bizalmi szál az edző-sportoló kapcsolatban (Gombocz 2005, Budavári 2007, Bognár 2010). Az empátia, az őszinteség és a kölcsönös tisztelet a hosszú távú együttműködés alapvető feltétele (Jowett 2005).

A 3+1 C modell (Jowett 2007) a kölcsönös függőséget emeli ki az edző-sportoló kapcsolatban hangsúlyozva azt, hogy a megfelelő kötelék kialakulásához a két félnek kedvelnie, tisztelnie kell egymást, meg kell bízniuk a másikatban (closeness), a közös munka és a kitűzött célok iránt elkötelezetteknek kell lenniük (commitment), és ezek megvalósulásához együtt kell működniük (complementarity), továbbá az előző három összetevőt hasonlóképpen kell értékelniük (co-orientation).

Csatlakozva Kasuba (2018) ajánlásához, az eredmények alapján indokolt lehet a szakág növekedése és sikere érdekében az edzők pedagógiai kompetenciájának továbbfejlesztése céljából továbbképzések megszervezése.

Felhasznált irodalom

- Bábosik István (1993): A nevelés folyamata és módszerei. Budapest, Leopárd Könyvkiadó.
- Biróné Nagy Edit (szerk.) (2004): Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sport pedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.

- Bognár József (2004): A sportpedagógia kutatásmódszertani alapvetése. In: Biróné Nagy Edit (szerk.) Sportpedagógia: kézikönyv a testnevelés és sportpedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához, Dialóg Campus Kiadó Budapest, Magyarország, Pécs, 48–64.
- Bognár József (2010): Pedagógiai és sportpedagógiai ismeretek. Jegyzet. OKJ sportszakember képzés számára. Budapest.
- Bognár József és Csáki István (2020): Kiemelt akadémiai rendszer labdarúgónak véleménye a sportágválasztásról, sikerességről és az edzői szerepekről. *Magyar Pedagógia*, 120(3), 229–246. <https://doi.org/10.17670/MPed.2020.3.229>
- Bognár József és Kiss Zoltán (2020): Nevelés a labdarúgásban. In: Csáki István, Takács Mihály (szerk.) *Labdarúgás és tudomány. Felcsút–Budapest*, Puskás Akadémia–Magyar Testnevelési Egyetem. 319–366.
- Budavári Ágota (2007): *Sportpszichológia*. Budapest, Medicina Könyvkiadó Zrt.
- Coakley, Jay (2004): *Sports in Society* (8th ed.). New York, McGraw Hill.
- Csáki István, Bognár József, Trzaskoma-Bicsérdy Gabriella, Zalai Dávid, Mór Ottó, Révész László és Géczi Gábor (2013): A sportágválasztás, a tehetséggondozás és az edző-sportoló kapcsolat vizsgálata elit utánpótláskorú labdarúgók körében. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 14: 55. 9–16.
- Déri Diána (2015): The pedagogue-coach as a determinant factor of football talent development. *Studia UBB Educatio Artis Gymnasticae*, 60: 2. 85–94.
- Déri Diána (2016): A női labdarúgás története: Európa, mint a sportág bölcsője. *Testnevelés, sport, tudomány*, 1: 1. 70–79. <https://doi.org/10.21846/TST.2016.1.7>
- Double Pass (2015): Fejlesztés a labdarúgásban. www.doublepass.com
- Gallimore, Ronald és Tharp, Roland (2004): What a Coach Can Teach a Teacher, 1975–2004: Reflections and Reanalysis of John Wooden's Teaching Practices. *The Sport Psychologist*, 18. 119–137. <https://doi.org/10.1123/tsp.18.2.119>
- Giacobbi, Peter R., Roper, Emily, Whitney Joe, Butryn, Ted (2002): College coaches' views about the development of successful athletes: A descriptive exploratory investigation. *Journal of Sport Behavior*. 25: 164–180.
- Giulianotti, Richard, Robertson, Roland (2004): The globalization of football: a study in the glocalization of the 'serious life'. *The British Journal of Sociology*, 55: 4. 545–568. <https://doi.org/10.1111/j.1468-4446.2004.00037.x>
- Gombocz János (1997): A sportoló szocializációja és nevelése. *Kalokagathia*, 35: 1-2, 83–94.
- Gombocz János (2004): A testnevelő tanár és az edző pedagógiai szerepe. In: Biróné Nagy Edit (szerk.): *Sportpedagógia. Kézikönyv a testnevelés és sportpedagógiai kérdéseinek tanulmányozásához*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó, 147–271.
- Gombocz János (2005): A sportegyesület, a nevelés helyszíne. *Kalokagathia*, 43: 1–2.7–36.
- Gyömbér Noémi, Hevesi Krisztina, Imre Tóvári Zsuzsanna, Kovács Krisztina, Dr. Lénárt Ágota és Menczel Zsuzsanna (2012): *Fejben dől el. Sportpszichológia mindenkinek*. Budapest, Noran Libro Kiadó.

- Istvánfi Csaba (2005): Nevelés, testnevelés, sport. *Kalokagathia*, 43: 1–2. 15–26.
- Jowett, Sophia (2005): The Coach-Athlete Partnership. *The Psychologist*, 18(7): 412–15.
- Jowett, S. (2007): Interdependence analysis and the 3-1Cs in the coach-athlete relationship. In Jowett, Sophia és Lavallee, David (Eds), *Social psychology in sport* (pp. 15–77). New York, NY: Routledge.
<https://doi.org/10.5040/9781492595878.ch-002>
- Jowett, Sophia (2009). Validating coach-athlete relationship measures with the nomological network. *Measurement*
<https://doi.org/10.1080/10913670802609136>
- Kanczler István és Nagykáldi Csaba (2008): A sportoló képe a reális és az ideális edzőről. *Kalokagathia*, 46(2-3): 152–159.
- Kasuba Máté (2018): Az edző-sportoló kapcsolat egy labdarúgó akadémián. *Educatio*, 27: 1. 121–128. <https://doi.org/10.1556/2063.27.2018.1.10>
- Kis Jenő (2003): A testnevelés és sporttudomány pedagógiai alapjai. Budapest, Fitness Akadémia Kiadó.
- Kiss Zoltán és Bognár József (2018): Fiatal labdarúgók bevalását befolyásoló nevelési tényezők: Egy kiemelt akadémia döntéseinek tanulságai. In: Endrődy-Nagy Orsolya és Fehérvári Anikó (szerk.): *HERA Évkönyvek V., Innováció, kutatás, pedagógusok*. 103–117.
- Kiss Zoltán, Csáki István és Bognár József (2019): Magyar és határon túli bentlakásos labdarúgó akadémia sajátosságai az edző szerepe és jellemzői tekintetében. *Különleges Bánásmód*, 5: 2. 7–18.
<https://doi.org/10.18458/KB.2019.2.7>
- Locke, Lawrence (1989): Qualitative research as a form of scientific inquiry in sport and physical education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 60: 1 1–20. <https://doi.org/10.1080/02701367.1989.10607407>
- McMullen, Brock., Henderson, Hester, Ziegenfuss, Donna Harp, Newton, Maria (2002): Coaching Behaviors as Sources of Relation-Inferred Self-Efficacy (RISE) in American Male High School Athletes. *International Sport Coaching Journal*, 7(1):52–60. <https://doi.org/10.1123/iscj.2018-0089>
- Morgan, Kevin (2008): Pedagogy for coaches. In Jones, Robyn L., Hughes, Mike és Kingston, Kieran (Ed.), *An introduction to sports coaching: From science and theory to practice* (pp. 3-15). Abingdon, Routledge.
- Myers, Nicholas D., Vargas-Tonsing, Tyffanie M. és Feltz, Deborah L. (2005): Coaching efficacy in intercollegiate coaches: Sources, coaching behavior, and team variables. *Psychology of Sport and Exercise*. 6: 129–143.
<https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2003.10.007>
- OSEI (2020): A sportorvosi alkalmassági és szűrővizsgálatok – Az Országos Sportegészségügyi Intézet szakmai útmutatója. Hatályos 2020. január 1-től. http://www.osei.hu/dokumentumok/szakmai_utmutato_2020.pdf
- Platts, Chris (2012): Education and welfare in professional football academies and centres of excellence: A sociological study. University of Chester PhD thesis.

- <https://chesterrep.openrepository.com/bitstream/handle/10034/253657/chris%20platts.pdf>
- Poczwadowski, Artur, Barott, James E. és Jowett, Sophia (2006): Diversifying approaches to research on athlete-coach relationships. *Psychology of Sport and Exercise*, 7: 125–142. <https://doi.org/10.1016/j.psychsport.2005.08.002>
- Ranschburg Jenő (2004): *Gepárdkölykök*. Budapest, Urbis Könyvkiadó.
- Révész László, Bognár József és Géczai Gábor (2007): Kiválasztás, tehetség és pedagógiai értékek az úszásban. *Új Pedagógiai Szemle*, 57: 6. 45–53.
- Seidman, Irving (2002): *Az interjú mint kvalitatív kutatási módszer*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó.
- Szabolcs Éva (1999): A kvalitatív kutatási módszerek megjelenése a pedagógiában. *Magyar Pedagógia*, 99: 3. 343–348.
- Trzaskoma-Bicsérdy Gabriella, Bognár József, Révész László és Géczai Gábor (2007): The Coach-Athlete Relationship in Successful Hungarian Individual Sports. *International Journal of Sport Science and Coaching*, 2: 4. 485–495. <https://doi.org/10.1260/174795407783359759>
- UEFA: Women's Football Development Programme FACTSHEET 2015. március 23. from http://www.uefa.org/MultimediaFiles/Download/EuroExperience/Women/WFDP/01/72/39/37/1723937_DOWNLOAD.pdf
- Varga Dániel (2017): Képből a gyermekképzés: labdarúgó edzők nézetei a mester és utánpótláskorú tanítványai kapcsolatáról. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 18: 3. 46–51.
- Varga Dániel, Kovács Eszter és Gombocz János (2018a): Edzők gyermekfelfogása a magyarországi labdarúgó akadémiákon. *Magyar Sporttudományi Szemle*, 19: 1. 44–50.
- Varga Dániel, Földesi Gyöngyi és Gombocz János (2018b): Declared pedagogical values of coaches at Hungarian football academies. *Physical Culture and Sport Studies and Research*, 17–24. <https://doi.org/10.2478/pcssr-2018-0002>
- Wooden, John R. (with Steve Jamison) (1997): *Wooden: A lifetime of observations and reflections on and off the court*. Contemporary Books, Lincolnwood, IL.

Levelező szerző:
Déri Diána
diana.deri@gmail.com